Bir Şarkışla Efsanesi

Sultan Gölü

Emin KUZUCULAR

Kaldırak çayı ile Kızılırmak'ın birleştiği yerde büyük bir uçurum vardır. Uçurumun eteğinde Kızılırmak kıvrıla kıvrıla girdap yapar. İşte bu girdabın olduğu yere «Sultan Gölü» derler. Aslına bakılırsa kaldırak çayı üzerinde, Karıl Özü'nde, İğdiş Özü'nde ve Kızılırmak kıvrımlarında bu adda bir çok göl vardır. Merak edip incelemeğe başlamamın nedeni, göllerin çokluğundan ziyade, aynı adı alışıdır. Tek kaynağım çevrenin en yaşlısı olan Bekir Kâhya'dır. Kâhya, 1965 yılında 115 yaşında iken vefat etti. Efsaneyi ondan işittiğim şekilde, hiçbir katkıda bulunmadan aynen aktarıyorum :

«... Sultan golü mü dedin oğul? Onun hekâyesi pâk uzun... Mâdemki zorluyon, anadayım. Bu gordüğünüz koyler yoğuken, Şargışla'dan buraya Agca Bâğ adında soylu, zengin bir gişi gelir, yayla yaylar, gışla gışlar, canı sıhılınca da döner gedermiş. Agca Bâğ çoh zenginmiş. Paradan puldan yana tasası yoğumuş emme, avradı gısırmış, gendi kusurluymuş. Neyse ne.. Evlat uşahdan yana fahırımış. Dârı dünyada iki gozü bir gızı varmış. Adını Sultan goymuş. Onu gozüne göğnüne sultan etmiş. Az bâklemiş, uz bâklemiş. Yıllar yılı çoh bâklamiş emme, bir oğulcuğu olmamış. Garılar almış, cariyeler peydahlamış, hepisiynen düşmüş, galhmış emme yine de olmamış vesselâm. Allah vermeyince gulu nasıl bulsun? Allah ona, dur demiş bir gapı gapadımsa birini açıyım. Böylece mal vermiş, sürülerinen goyunlar, sığırlar, aygırlar, yozlar vermiş. O da hem bunlara bahar, hem de Şargışlalıların zürüyetsiz, mürüvetsiz gibi kem küm etmelerinden gaçmah için gelir buralarda gonah eder, yaylalar, gışlalar, avlanır, ağlenirmiş.

Sultan Gız büyüyüp bahar olmuş sallanı sallanı dolaşıp yürâk yahar olmuş. Saçı sırma sırma yerde sürünürken, kirpiklerinin golgesi alma rângindeki yanahlarında oynaşır olmuş. Anası da, babası da gızdaki bu gozellikten gorhmıya başlamışlar. Hani, neden dersen: Zângininen gozelin duşmanı çoh olur da ondan..

Bahmışlar ki gızı gız halında gosalar Şargışla'nın ağaları, bâğleri onun fetini bitirecek. Gızlarını ellerinden alıp mallarına, hallarına gonacahlar. Bu gaden mal, mülk hep guvaye galacah. Onlar da guvanin eline bahar olacahlar. Aslında Sultan'ın eşi, dângi, menendi yoh. Buralarda davul bile dângi dângine çalar. Sultan'ın dangi aga, bâ dâel. Vezür vezürâ cinsinden biri olmalı. Bir yanda Emlâk bâleri, bir yanda Hacı Elbâ, öte tarafta Germuat, Yozgat. Her tarafı sarılı. Ağca Bâ garısına: «Saçı sırmalım, gozü sürmelim, nedâk bu gızı, nedâk biliyon mu? Erkâk elbisesi geydirâk, ata binmeyi belledâk. Erkek evlâdımız yoh emme, gızımız var. Biz ölüp gedene gadar kimseye vermiyâk.»

Garı milleti n'olacah, o da inanıp get-

miş. Saçı uzun, ahlı gısa ganıvermiş. Sona çuha elbise, gara guzu postundan galpah yapdırıp, ağ yundan dolah diktirip bindirmişler ata. At da atımış haaa... Eşi, menendi bulunmaz bir al gısırah. Gızın ayağna camız gonünden çarıh geydirmiş, eline de gılıç galhan vermişler. Tamam. olmuş bir erkâk. Cirit demişler, oynamış; guleş demişler, dutmuş. Birçohlarına da pes dedirtmiş. Böyle böyle aylar, yıllar geçmiş, yaşı gelmiş yirmiyi bulmuş. Bulmuş emme, heç kimse onun gız olduğunu sezmemiş. Eyle ya, Şargışla nere, buralar nere? Sonra efendime söyleyim, çadırları söküp ev - bark yapmışlar. Kün adına da «Ağcakışla» demişler.

Gayseri'den, Garaman'dan Avşarlar gelip buralarda yazlâk yaparlarmış. Ağdağ'ın üstlerine gonar, güz yelleri esmeye başlayınca döner giderlermiş. Yine bir bahar suların bulanıh ahdığı, navruzların, çidemlerin gohduğu, gır çiçâklerinin al al, mor mor açtığı zaman Avşarlar sürülerini alıp Ağdağ'a çıharken, koyün yamacında gecelemişler. Avşaroğlu gavalını gecenin o vahdında, elin yatıp, ayın batmadığı bir zamanda öyle bir üflemiş ki, herkes duymuş. Yıldızlar oğlana işmar edermiş sanki burdayım deyi. Oğlan aşga gelmiş, bi daa çalmış gavalı, el âlem uyanmış gavalın sesine. Sultan gız da uyanmış, ağada uyanmış, anası da. Sultan Gulah vermiş sese. Ses emme, ne ses... İçi yanmış birden. Göğsünden ılıh ılıh birşeyler gaynayıp ahmış. Yürâği ezilir gibi olmuş, ecel ısıtması dutar gibi olmuş ecel ısıtması, dutar gibi titremiş. Sonra guzu tüyü galpahlı bir Avşar deliganlısı gelmiş gozlerinin oğüne. Böylece aşgın ince sızısı oturmuş yurağine. Ahlından «Gedip şu gavalı çalanı bulmalı» diye geçirmiş. Bülbüllerin ötüşü gelmiş gulağına. Sonam bir horozun tavuğu govalayışı gelmiş gozlerinin oğüne. Serçelerin cikirdeyisini duyar gibi olmuş. Derken aşgın acılı, datlılı, kekremsi duygusu yayılmış govdesine. Ayın ışığı da pencereden bir golan gibi girip, evin ortasında tepsi gibi yuvarlanıp titriyormuş. Daha duramamış, atlamış pencereden dışarıya. Binmiş gısrağa, getmiş gavalın sesinin geldiği yere doğru

Atın burnundan çıkan pufur pufur soluktan itler uyanmış. Fırlamışlar çadırlardan dışarıya. Oğlanın «Oşşşt» diye seslenmesiyle itler oldukları yere çökmüşler. Oğlan gulah vermiş ki, bir at pufurtusu. Bahmış ayın ışığında, süvarisi çam yarması gibi. Deliganlılar deliganlısı. Selam vermeden atın dizginlerini bir çökmiş, at olduğu yere mıhlanmış sanki. Attan inip bir selam sarhıtmış. Arkasından da «Kimsin sen?» diye öfkeli öfkeli sormuş. Oğlanda babayiğit, bahadır deliganlıymış ha. «Avşar uşağıyıh, dağlara göç ediyoh, burada gonahladıh boğünlük» diye karşılık vermiş ve eklemiş: «Ya sen kim oluyon gece vahdı?» O da: «Ağca Bâ'nin gorucusuyum» diye gandırmış oğlanı. Oğlan: «Bildim, demiş; elin yurdu bize yurd olmaz. Gün doğmadan yola çıhacıyıh. Ağ dağların yücesine çadır açacıyıh.» Gız yahlaşmış yanına «Üfüle bahıyım şu mereti, sesi eyi çıhıyo mu?» Oğlan üflemiş gavalı. Ay güleç yüzle bahmış, yıldızlar goz gırpmışlar, bulutlar çâkilmiş goğden, durulaşmış goğün yüzü. Bir gece guşu ötmüş ırahdan. Aşk Sultan'ın pembe yüzünden öpmüş. Titremiş gız birdenbire. Sonra «Olmaz... Olmaz Ağca Bâın gızı Avşaroğluna yar olmaz» demiş içinden. El ar'ı varmış, düşman kem söz edermiş. Sonram Sultan Gız bir gece Avşaroğlu'na kendini peşkeş çeker mi? derlermiş. Gızın gozleri bulanıp bulutlanmış, ılık aşk yaşları kaymış yanaklarından. İçi yanmış ören arpası gibi emme, fayda ne? Aslında gavalın sesi ses dâelmiş, bir aşk fısıltısı gader yumuşah, pençesine aldığı avı yırtacah gader canavar bir sesmiş. Yürâkler dayanmazmış bu sese emme, Sultan dayanmış. Dinlemiş gız serçelerin zabahı müjdelediği zamana gader. Sonra öteki guşlar ötüşmüşler. Ay dağın ardında gayıp olmuş. Zabahın çirkin aydınlığı belirmiş dağların ardından. Sultan hayallarından sıyrılıp hagigatı görmeye başlamış. Yapdığı yanlışlığı gabul edip galhmış ayağa. «Biraz sonra her yan aydınlıh olacak. İnsanların hagıygi çehreleri görülecek, gecenin şirinliği gaybolacah. Gur-

bağalar yine batahlıhda çiyah çiyah ötecekler. Goyunlar yine meliyecâk... Emme getmeli» diye geçirmiş içinden. Gederken sormuş oğlana: «Adın neydi gavalcı?» Gavalcı ağ guzu derisinden galpağını birez geriye doru yeterek: «Adımıza Külâhçıoğlu derler. Avşar oymağındanıh.» Gız: «Bu depenin adını Külâhçıoğlu godum. Her bahar burada bir gece gal ve gaval üfle. Al şu yalıh sana hediyem olsun, beni hatırladıhça gohla. Ben bir gızım. Adım da Sultan. Göğnümün ağası oldun. Beni goğnüne sultan et» demiş. Belinden çıhardığı gülsuyuna batmış yalığı oğlana fırlatmış. Atını dizginleyip bayır aşağı uçmuş, getmiş. Oğlan yerinde gala galmış bir zaman. Neden sonra «Sultaaaan!. Sultaaaaaan!» diye inlemiş. Sesi yankı yapmış dalarda emme, ondan ses çıhmamış. Bir beklemiş, iki beklemiş, göçen çadırların arhasından gaval çala çala uzahlaşmış oradan.

Sultan o geceden sonra bir çok geceler gaval sesi ile uyanır olmuş. Ne zaman gozlerini yumsa gavalın yanıh nâmeleri içine dolar, uyhusunu bölermiş. Ağ galpahlı Avşar deliganlısı rüyalarına girer, gavalla fısıldarmış:

Senede bir kere gönüm bulanır,
Avşarın yaylaya çıhdığı zaman.
Ağ dağlar da bana tozlu yol olur,
Sultan'ım ahlıma düşdüğü zaman.
Irmağın bulanıh ahdığı zaman.

Gızın yürâği bir kere daha hoplarmış yuvasından.

Oğlan ise yayla, gışlah demez dolanırmış. Açarmış bağrını sevda yellerine. Yıhılmış sanki goca Ağdağ üsdüne. Yahut guneşi zincirinen indirip oğlanın yüreğine bağlamışlar da cayır cayır yanar olmuş. Ne çam oluhlu sular, ne de dağ yelleri yürâğini soğutmazmış da gızın verdiği yalığı gohulayınca azıcıh serinlerimiş. Sonra sultancıh guşu hep başında dolanır, durur olmuş. Dayanılmaz sevda yarasına nasıl dayansın Külâhçıoğlu. Sanki Mecnun olmuş Leyla'nın ardında. Bir durmuş, bin sabur etmiş etmesine ya, aşgın ataşı harlı, dayanılmaz ki dayansın. Ne olursa olsun, demiş bir gün almış gavalını eline, düşmüş koyün yoluna. Çıhmış o tepeye, vermiş sırtını çam ağacına. Üflemiş gavalını:

Yoharıdan acı poyraz acılar,
Aşağıdan sarı çamlar gıcılar,
Eli bahraçlı pernek olan bacılar,
Sultan'ım da içinizde var m'ola?

Kimbilir Sultan gecenin o vahdında uyuyor mu? Yohsa gaval sesini duyuyor mu? Yatıp uyuması var mı ki Sultan'ın, duymaz olur mu heç? Gız önce rüya sanıp ıssırmış barmağını, bakmış ki düş dâel. Bir dinemiş.. Bir daha dinemiş. «O geldi, demiş; bu Külâhçıoğlu'nun gavalı.» Atlamış atına, çıkıp gitmiş. Ondan sonra geceler hep öyle geçmiş. Yıldızlar sönüp, ay gaybolunca eve dönermiş. Sonram araya muzular girmiş. Oğlanın anası, gızın babası duymuş. Küplere binmiş Ağca Bâ. Dıhmışlar gızı içeriye. Guru ekmâk, duru su vermişler, başga bir şey vermemişler. Gız çilesini çeker durur olmuş. Boynu lâleli, ayahları palangalıymış. Doratın guyruğunda parçalatacahmış ya, evlat acısı içine işlemiş de vaz geçmiş Nolur nomaz diyerâkten inandığı garılardan bir de bekçi goymuş yanına. Oğlan bir gaç gece daha gaval çalmış, ne gelen olmuş, ne geden. Vardır bunda bir hekmet deyip, bir gece köye inmiş. Sultan'ı aramağa başlamış. Başlamış ya, yer demir, gö bakır. Kimden sorsun? Nerede bulsun? Bir de gören, duyan olur da gebertirler beni, diye düşünmüş. Sonram, gene aramağa koyulmuş. Bu ev mi ola? Şu ev mi ola? derken, bir gocagarı çıhmış örenden. Hemen önüne geçip Sultan'ın yerini belletmesi için garıya yalvarmış, yaharmış. Elini, ayağını öpmüş. Meğer gocagarı Sultan'ın bâkçisiymiş. Oğlanın yalvarmasına dayanamamış. Almış gızın yanına gotürmüş. İki âşıh sarmaş dolaş olmuşlar. Bir hayli ahlamış, oflamışlar. Sonunda da gavli garar etmişler ki: «Ağ dağların namlı garı erirse, Gızılırmah boz bulanıh ahmaya başlarsa, kekiklerin, yavşanların gohmaya. guguk guşlarının ötmeye başladığı zaman gelirse gaçah, demişler.

Bir yaz, bir güz, bir gış geçecek, bir yıl

dönüp gelecâk de gaçacahlar. Emme ne var ki, bitmese kösenin sakalı bitmez. Bir yıl dediğin ne ki? Sayılı gun sayılmadan biter ve ertesi bahar gelir. Gelir.. gelir emme, deler de gelir. Bu sırada gıza bir çoh, duğür de gelir. Gız heç birine «He» demez. Onlar da: «Balı barmağı uzun yemez, ıhballısı yer» deyip çekip gitmişler.

O yıl çaylah guşları daha çabuh gelmişler. Gücükleri gapmaya öveyikler daha erken yuva yapmışlar. Ağdağ'ın garları daha erken erimiş. Sökün ayı daha erken gelmiş. Başlamış Gızılırmah gar buz ahmaya. Avşar obaları yaylalara çıhmaya.

Hep kulağı kirişte olan Sultan, kaval sesini bir gün beklemiş, beş gün beklemiş. Bakmış ki gelmiyor Külâhçıoğlu. İçi yanıp tutuşmağa başlamış. Ya heç gelmiyecekse? Ya öldüyse? Yahut başka birini aldı da kendine Sultan ettiyse? Buna benzer vesveseler dolmuş içine. Zabahlara gader hep böyle düşünürmüş. Damarlarındaki gan beynine hücum etmiş. Gız deliye dönmüş. Bir gün ürüzgâr damların saçaklarında ulurken, bahar yamuru yerleri yumruhlarken, şimşekler yalabıyıp yıldırımlar düşerken gız ansızın uyanmış. Gulağına garşı yamaçlardan gaval sesi gelmeğe başlamış. Hemen atına atlayıp, sürmüş gaval sesinin geldiği yöne doru. Ova vıcıh vıcıh çamur içinde imiş. Garlar eriyor, sular deli deli çağlıyormuş. Yel insana buz, gar'a köz gibi geliyormuş. Üstelik bir de sulu sepken göz açtırmıyormuş insana. Sultan, atı bi o yana, bi bu yana sürmeğe başlamış. Çünküm gavalın sesi bi bahıyon Durna dağından, bi bahıyon öbür yandan geliyormuş. Hem de bi yahlaşıp, bi uzahlaşıyormuş. Esası ürüzgârın esdiği yerden, Durna dağındanmış. Sesin geldiği yere gitmek için Gızılırmağı geçmek gerekmiş. emme böyle sökün ayında ırmah geçilir mi? Buzlar cıgış cıgış olur şimdi. Gızın gozü heç bir şey gormüyormuş. Sürmüş atı Gızılırmağa. Lâkin at girmemiş ırmağa. Horlamış horlamış geri çekilmiş. Gız sürmüş at çekilmiş, gız sürmüş at çekilmiş. At çekildikçe de gavalın sesi içine işliyormuş gızın. Durna dağı nere ki? İki gurşun atımı yer. Irmağı bir geçse doru ata yol mu dayanır? Deliye dönmüş gız. Atı yeniden mahmuzlamış. At biraz durmuş, sonra ganatlanır gibi olmuş. Yar başından şahlanıp uçmuş.. uçmuş. Irmah altlarında galmış. Birden silkinmiş doru at. Gız bahmış ki, ırmağın obür geçesindeler. At bi yana, gız bi yana, eyer bi yana fırlamış. Silkinip galhmış Sultan Emme at gahamamış. Hayvanın ayahları kütür kütür gırılmış. Acı acı kişniyormuş. Gözünün yaşı şimşeğin yalabısından belli oluyormuş.

Gaval sesi yavaş yavaş uzahlaşmağa başlamış. Gız attan kendine fayda olmadığını anlamış. Dönmüş yönünü Durna dağına. Koşmuş.. koşmuş.. bir yere gelmiş ki önü uçurum, arkası yalçın depe. Hani ayağı bir gaysa, bin parça olmah işden dâel. Altından da bi ırmah geçiyor ki sudan ziyade gan, irin deryası. Emme Külâhçıoğlu'na gavuşmah için buradan geçmek ilâzım. Gaval sesi uzahlaşdıkça, Sultan'ın goşması sıhlaşmış. Otlardan, daşlardan, çalılardan duta duta yürümüş. Bir yere gelmiş uçurum daha kötüleşmüş. Bir yere gelmiş uçurum daha kötüleşmiş. Gaval sesine de epeyce yahlaşmış. Aha şurda, aha burda, geldim, gavuşdum demiye galmamış ki, gızın ayağı gaydığı gibi uçurumdan aşa yuvarlanmış. Goz açıp gapamıya fırsat bulmadan Gızılırmağın buz gibi sularına gomülmüş. Önce şöyle bir ürpermiş, sonra soğukluğu duymamış bile.

Bir anda gaval sesi kesilmiş. Gızılırmağın uğultusu dinmiş, şimşâkler yalabımaz olmuş. Ertesi gün buralarda gezen avcılar, bir buz salının üstünde dönüp duran bir ceset görmüşler.

Bekir Kâhya burada sustu. Önce önüne baktı, sonra başını kaldırıp uzakları uzun uzun süzdükten sonra «İşte, dedi ;onun için bu göle Sultan gölü, karşıdaki yara da Sultan Yarı derler.» Merak edip sordum: «Peki, Külâhçıoğlu ne olmuş?» Ona da şu karşılığı verdi: «Bilmem ki? Yalnız ötedenberi her baharda bir gün, bu yarın başına bir çift keklik gelir, öter, öter, sonra da kaybolup gider, diye anlatır dururlar.»